

i międzykontekstowe. Wyróżniając Norwidowskie przedstawienia „sukcesu” i „zwycięstwa”, referentka ukazała diagnozę współczesności poety, jego konfrontację terażniejszości z przyszłością, odwołującą się do systemu wartości.

Dr Michał Kuziak (Słupsk) w referacie „O różnych *jak* w *Vade-mecum* Norwida” wyróżnił struktury porównań, klasyfikując je jako tradycyjne i nowoczesne, odwołujące się do poetyki symbolistycznej. Mówiąc o funkcji porównań, zwrócił m.in. uwagę na modelowanie rzeczywistości, przedstawienie strategii mimetycznej i współtworzenie retoryki w *Vade-mecum*.

Referat mgr Ewy Szczegliackiej (Warszawa) przyniósł krytyczne uwagi Krasieńskiego o sztuce poetyckiej Norwida. Dotyczyły one m.in. Norwidowskiego przekładu *Boskiej komedii* Dantego, a także „programowej niejasności” autora *Vade-mecum*. Przedstawiając swoje uwagi, Krasieński porównywał twórczość Norwida i Słowackiego. W takiej perspektywie Norwid stawał się kontynuatorem nowej koncepcji poezji. W swojej emocjonalnej ocenie Krasieński, co podkreśliła referentka, przedstawił lirykę Norwida w kontekście tradycji literackiej, odwołując się do romantycznego pokolenia poetów.

Mgr Anna Siemińska (Toruń) w referacie „Motyw śmierci w elegii *Na zgon poezji* i w poemacie *Assunta*” przedstawiła okoliczności powstania obu utworów, zwracając uwagę na łączące je motywy tanatyczne. Referentka wyróżniła przy tym chrześcijańską koncepcję śmierci i jej kataraktyczną rolę w Norwidowskiej elegii i poemacie.

W wystąpieniu „Norwidowskie wiersze Teofila Lenartowicza” mgr Monika Bojko ukazała przyjaźń i literacką konfrontację obu poetów w kontekście listów i liryków. Zwróciła przy tym uwagę i zinterpretowała utwory Lenartowicza powstałe pod wpływem twórczości Norwida. Były one często świadectwem licznych polemik między twórcami. Referat ten zamknął ostatnią część konferencji.

Przedmiotem dyskusji w czasie obrad były zagadnienia dotyczące poetyki Norwida, lirycznego kodu jego utworów i ich kontekstów. Wśród tych problemów pojawiły się m.in. granice metaliryczności, podstawy i źródła semantyki Norwida, interpretacja jego twórczości w perspektywie biografii i w świetle uwarunkowań epoki, notatki poety, sztuka Norwidowskiego opisu z jej kontekstami i funkcje porównań w wierszach Norwida.

Prezentowane referaty zostaną ogłoszone w tomie pokonferencyjnym.

Małgorzata Turczyn

KONFERENCJA PT. „CYPRIANA NORWIDA
PROJEKT CYWILIZACYJNY” W KRAKOWIE

Krakowskie obchody 180. rocznicy urodzin Cypriana Kamila Norwida rozpoczęto przy biciu Dzwonu Zygmunta w poniedziałek 24 września 2001 r. o godzinie 12 uro-

czystą mszą św. w Katedrze na Wawelu. Nabożeństwo w intencji poety celebrował w tym polskim narodowym sanktuarium kardynał Franciszek Macharski. We mszy św. wzięli udział przedstawiciele władz państwowych: Prezes Rady Ministrów – prof. Jerzy Buzek, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Andrzej Zieliński, posłowie i senatorowie, przedstawiciele świata kultury i środowisk naukowych, miłośnicy dzieła Norwida, młodzież i mieszkańcy Krakowa. Na zakończenie nabożeństwa została odczytana wypowiedź papieża Jana Pawła II, przygotowana z okazji spotkania z delegacją Instytutu Dziedzictwa Narodowego 1 lipca 2001 r. w Watykanie. Następnie zebrani w katedrze wysłuchali recytacji kilku utworów Norwida: wierszy *Wielkość*, *Królestwo*, *Moja ojczyzna*, *Nerwy*, [*Coś ty Atenom zrobił Sokratesie...*], *Krzyż i dziecko* oraz fragmentów poematu *Quidam* w wykonaniu krakowskich aktorów. Kulminacją uroczystości było przeniesienie zaprojektowanej przez prof. Czesława Dźwigaję mosiężnej urny z ziemią ze zbiorowej mogiły w Montmorency do Krypty Wieszców, gdzie spoczęła ona w niszy obok prochów Mickiewicza i Słowackiego.

Po zakończeniu mszy św., o godzinie 14, w Centrum Konferencyjnym na Wawelu została otwarta interdyscyplinarna konferencja naukowa pt. „Cypriana Norwida projekt cywilizacyjny”, zorganizowana przez Instytut Dziedzictwa Narodowego i Ośrodek Myśli Politycznej w Krakowie w ramach Festiwalu Naukowo-Artystycznego NORWID BEZDOMNY z okazji 180. rocznicy urodzin poety. Po powitaniu zebranych i podaniu programu konferencji dyrektor Instytutu Dziedzictwa Narodowego Tomasz Merta odczytał list premiera rządu – prof. Jerzego Buzka, w którym podkreślił on uniwersalizm i zdumiewającą aktualność wpisanego w twórczość Norwida projektu cywilizacyjnego, zwłaszcza w kontekście bieżących procesów integracji europejskiej, dyskusji nad wartościami, które powinny kształtować i wyróżniać cywilizację europejską, oraz w sytuacji, gdy Norwidowy „późny wnuk” – Jan Paweł II jest głową Kościoła katolickiego. Profesor Buzek zaakcentował optymistyczny wymiar Norwidowej wizji Polski jako miejsca, gdzie rodzą się ideały kształtujące Ludzkość i cywilizację europejską, Polski – podmiotu tejże cywilizacji.

Następnie zabrał głos Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Andrzej Zieliński, który wyraził wdzięczność za to, iż Norwid bezdomny wreszcie zyskał należne mu miejsce w narodowym sanktuarium. Podkreślił też, iż cała twórczość Norwida jest wielkim projektem – marzeniem o przyszłej Polsce, zaś refleksja o przyszłości znamionuje narody duchowo silne i odważne. To ich marzenia wyznaczają bowiem kształt cywilizacji.

Jako kolejny prelegent wystąpił z wykładem inauguracyjnym prof. Ryszard Legutko z Instytutu Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uznał twórczość Norwida za niezwykle intrygujący problem badawczy i szczególne zjawisko kulturowe, które przyciąga nie tylko filologów, ale i filozofów, socjologów, teologów, myślicieli kultury. Zdaniem profesora, o ile twórczość Mickiewicza podejmuje kwestie aktualne zwłaszcza w czasach zniewolenia, o tyle Norwid powinien być czytany w okresie wolności, gdyż problem wolności, jej wieloznaczności, jej wymogów, nakaz aktywnego udziału w procesach cywilizacyjnych jest najbardziej znamieny dla jego twórczości. Norwidowy projekt cywilizacyjny cechuje, zdaniem profesora, zdradzająca pokrewieństwo z Heglem dialektyka, wyrażająca się w łączeniu przeciwieństw i próbie ich przewyciężenia, np.

krytyce przemian cywilizacji technicznej i równoczesnym odrzucaniu postaw tradycyjalistycznych, podkreślanii wartości narodowych, ale i uniwersalizmu, krytyce wobec własnego narodu i równoczesnym akcentowaniu misji Polaków, eksponowaniu sfery duchowej, ale i pozytywnych stron cywilizacji technicznej, na łączeniu w koncepcji antropologicznej ideału samodoskonalenia, prometeizmu i tytanizmu z równoczesnym wezwaniem do pokory, podkreślaniem samoograniczenia człowieka, na do wartościowaniu ludu przy równoczesnym podkreślanii roli elity, na wysokiej ocenie sztuki, ale i nauki itd.

Pod wieloma względami myśl Norwida kształtowała się pod naciskiem dylematów, jakie przeżywa współczesny człowiek, tzn. rozczarowania do pojęcia jedności, odczucia anachroniczności wzorów i schematów. Jej znaczenie dla współczesnych polega na podkreśleniu konieczności moralnego trudu dla pojednania jedności z wielością: jednostkowego, partykularnego, narodowego z uniwersalnym, krytyki z afirmacją, postawy aktywnej z konfirmatywną itd.

Po przerwie obiadowej, o godzinie 16, wystąpił z wykładem nt. „Norwid od strony prawników” prof. Stefan Sawicki z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Aktualność Norwida uzasadniał obecnością w tej twórczości pewnych cech odpowiadających preferencjom różnych grup współczesnych odbiorców poety. Zwrócił uwagę na fakt, iż dzieło Norwida odpowiada w wielu wypadkach modelowi nowoczesnej twórczości, z którym obyty jest już współczesny czytelnik, dzięki czemu teksty Norwida nie są już tak odstrasające i niezrozumiałe, jak niegdyś. Trudność składni, fragmentaryczność struktur, rozległe skojarzenia wymagające sporej wiedzy, kultury i czytania, niezależność sądów, komplikacja tekstów, wieloznaczności, zmiana znaczenia słów, trudność w odbiorze stają się wyzwaniem dla myślącego czytelnika, budzą zaciekawienie i są intelektualną potyczką. Profesor dokonał typologii współczesnych odbiorców Norwida oraz wskazał na te cechy jego twórczości, które czynią go patronem polskiej obecności w Europie i świecie.

Następnie zabrał głos red. Tomasz Łubieński, który wygłosił referat pt. „Norwid jako bohater literacki”, będący próbą pokazania zarówno narzucania Norwidowi przez współczesnych pewnych ról i postaw, jak i jego świadomej poetyckiej autokreacji.

Pierwszy dzień konferencji zamknął referat pani prof. Zofii Trojanowiczowej „Obywatel Cyprian Norwid, czyli Norwid wobec idei społeczeństwa obywatelskiego”. Wykład zawierał krótkie przypomnienie rodowodu idei społeczeństwa obywatelskiego i jej żywotności w różnych epokach, wyjaśnienie znaczenia terminu „obywatel” w twórczości Norwida oraz rejestr Norwidowych przedsięwzięć i projektów o charakterze obywatelskim na potwierdzenie tezy, iż Norwid służył idei społeczeństwa obywatelskiego zarówno w swej twórczości, jak i działalności. Swoje wystąpienie prof. Trojanowiczowa zakończyła rewelacją o odkryciu nieznanych materiałów związanych z pobytem Norwida w Ameryce i jego zaangażowaniem w prace Towarzystwa Demokratycznego w Nowym Jorku.

Drugi dzień sesji norwidologicznej – 25 września 2001 r. – otworzył referat prof. Jadwigi Puzyniny pt. „Człowiek Norwida w epoce «śmierci człowieka»”. Wykład ten wzbudził szczególne zainteresowanie zebranych. Był zestawieniem Norwidowej koncepcji antropologicznej z postmodernistyczną filozofią człowieka, którą autorka

określiła mianem antyhumanizmu. Współczesnym wzorcom człowieka – spacerowicza, turysty, włóczęgi, gracza i konsumenta – prof. Puzynina przeciwstawiła Norwidowski wzorzec człowieka-pielgrzyma, który zmierza do wytkniętego celu. Wyróżniła następujące elementy Norwidowej myśli o człowieku, mogące posłużyć jako kontrpropozycja dla współczesnej filozofii człowieka: 1) dowartościowanie pojęcia człowieka zamiast jego współczesnej deprecjacji i rozmycia, 2) podkreślenie osobowego i przez to podmiotowego charakteru istoty ludzkiej zamiast współczesnego uprzedmiotowienia człowieka-konsumenta dóbr, łatwo poddającego się manipulacji i zewnętrznym naciskom, 3) koncepcję człowieka szukającego prawdy i kształcącego sumienie w miejsce współczesnych przekonań o niepoznawalności prawdy i bezcelowości jej szukania lub o istnieniu wielu równorzędnych prawd, 4) pojmowanie aktywności jako mądrej, skierowanej ku dobru działalności człowieka, a nie bezcelowej gry nastawionej na doraźny sukces, 5) rozumienie życia jako sensownej całości, a nie przypadkowego zbioru epizodów i luźnych fragmentów.

Następnie prof. Tymoteusz Karpowicz odczytał referat „Pielgrzym Norwida i jego *veritas*”, będący fragmentem przygotowywanej przez niego książki o Norwidzie. Szczególne miejsce w tym wystąpieniu zajęło Norwidowe rozumienie pielgrzymowania i prawdy.

Kolejnym prelegentem był o. prof. Jacek Salij OP, który w swoim wystąpieniu, zatytułowanym „Mentalność niewolnicza jako problem narodowy” wskazał na dwa istniejące w tradycji europejskiej opisy mentalności niewolniczej: grecki i biblijny, oraz wymienił cechy owej mentalności, które Norwid demaskował w swoich rodakach. A były to: podatność na wpływy i manipulacje, brak woli i rozumu – „lokajstwo”, brak znajomości prawdy, zainteresowania nią i odwagi w jej głoszeniu, niewiarygodna asymetria między myślą a czynem, brak szacunku dla samego siebie itd.

Profesor Aleksander Fiut zajął się kwestią stosunku Czesława Miłosza do spuścizny Norwidowej w wykładzie „Miłosza spór z «Lechitą»”. Wskazał na wymienianie przez Miłosza przyczyny jego niechęci do Norwida, przywołał i skomentował wypowiedzi współczesnego poety o swym romantycznym poprzedniku.

Po przerwie referat wygłosiła dr Alina Merdas RSCJ. Jej wystąpienie, zatytułowane „Rzym – miasto – Kościół w przemyśleniach i ujęciu Norwida” traktowało m.in. o różnych aspektach Norwidowego widzenia Rzymu: jako stolicy „państwa ziemskiego” – rzymskiego imperium cesarów, oraz stolicy „państwa niebieskiego” – stolicy chrześcijaństwa, a w perspektywie eschatologicznej – figury „wiecznej Jeruzalem”. Prelegentka zwróciła też uwagę na Norwidowe rozróżnienie Kościoła doczesnego, instytucjonalnego, i Kościoła charyzmatycznego, nadprzyrodzonego, mistycznego.

Kwestia „Narodu i państwa w chrześcijańskiej refleksji Norwida” stała się tematem wystąpienia ks. dra Antoniego Dunajskiego, który wyakcentował Norwidowe instrumentalne rozumienie struktur państwa jako narzędzia mającego służyć narodowi, umożliwiającego jego rozwój i zabezpieczenie jego dziedzictwa. Zwrócił uwagę zarówno na cywilizacyjny, jak i transcendentny wymiar Norwidowej refleksji nad narodem, która włącza się w nurt polskiej teologii narodu.

Ostatnią już sesję – popołudniową – rozpoczął przyjęty z wielkim zaciekawieniem komunikat prof. Stefana Sawickiego o przygotowywanym na KUL wydaniu dzieł Cy-

priana Norwida. Następnie zabrał głos prof. Bronisław Łagowski, którego wystąpienie „Walka i prawo w myśli politycznej Norwida” było próbą przedstawienia Norwidowej niespójnej filozofii politycznej wyłożonej m.in. w *La philosophie de la guerre*. Profesor Łagowski zajął się głównie wyłożeniem Norwidowego rozumienia wojny i wiążących się z nią kategorii, jak: samowola, walka, bitwa, wróg, nieprzyjaciel, ciemność, przeciwnik, heroizm, konspiracja, zemsta itd. Zestawił polityczną filozofię Norwida z poglądami Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego oraz zdecydowanie przeciwstawił ją makiawelizmowi i romantycznej ideologii zemsty. Zakończył konstatacją, iż prawdziwy heroizm objawia się dla Norwida nie na polu walki, ale w życiu codziennym, gdzie powinien być praktykowany właśnie po to, by „unipotrzebniła się” konieczność rozlewu krwi.

Przedostatnim prelegentem był prof. Michał Masłowski. Tytuł jego referatu brzmiał: „Norwidowy «trudów trud» w dzisiejszej perspektywie”. Profesor zaznaczył, że wraz z prochami Norwida na Wawel wniesiony został intelekt, oraz przeciwstawił Mickiewiczowskiemu, antyintelektualnemu programowi narodowemu: „Kochajmy się!” Norwidowy intelektualny program przebudowy i zbawienia narodu przez pracę. Profesor wskazał też na kontynuację Norwidowego programu narodowego mesjanizmu pracy w koncepcji twórczego, zbiorowego trudu, która pojawia się w myśli ks. prof. Józefa Tischnera – kodyfikatora etyki „Solidarności”, oraz w pismach papieża Jana Pawła II, zwłaszcza w encyklice *Laborem exercens*. Uznał Norwida za inspiratora i twórcę nowoczesnej antropologii pracy.

Konferencję zamknęło wystąpienie red. Wojciecha Bonowicza pt. „Norwid Tischnera”. Prelegent przedstawił sposób czytania Norwida przez ks. prof. Tischnera w konkretnym momencie historycznym – w latach stanu wojennego, kiedy to poeta stał się „użyteczny natychmiastowo”. Przedstawił Norwidowe wątki w nauczaniu i pismach Tischnera, m.in. opis pokolenia porażonego klęską, sugestie o winie Polaków, filozofię rozumnego czynu, przeciwstawioną filozofii krwawej walki, krytykę płytkiej religijności, w której dominuje element emocjonalny, brak natomiast intelektualnego, refleksję o sensie cierpienia, etyczną definicję narodu, teologię ojczyzny, pojęcie patriotyzmu opartego na poszanowaniu osoby ludzkiej, odrzucenie rozpacz. Red. Bonowicz przywołał też ostatnie wypowiedzi Tischnera i przebijający z nich krytyczny ton oraz smutną konstatację o polskiej niezdolności do poprawy, przypominające Norwidowe surowe oceny Polaków i ich nieoświeconego patriotyzmu.

Po dyskusji dotyczącej kwestii podnoszonych w referatach dyr. Tomasz Merta dokonał zamknięcia konferencji.

*

Konferencję „Cypriana Norwida projekt cywilizacyjny” poprzedziły inne obchody zorganizowane przez przedstawicieli środowisk artystycznych Krakowa.

W ramach obchodów 180. rocznicy urodzin Cypriana Norwida 21 września 2001 r. w Śródmiejskim Ośrodku Kultury w Krakowie przy ul. Mikołajskiej 2 o godzinie 18 odbył się wieczór poetycki Norwida zatytułowany *Są takie prawdy...* Wieczór otwo-

rzyło śpiewne wykonanie *Mojej piosnki* [II]) przez Alicję Wolińską, której na fortepianie akompaniowała Barbara Iwanejko. Autorką scenariusza wieczoru oraz wykonawczynią recytacji utworów Norwida była aktorka – Maria Przybylska. Zgromadzeni wysłuchali m.in. fragmentów *Tyrteja* i *Aktora*, poematów *Promethidion* i *Fulminant*, prozy i listów Norwida, wierszy *Teofilowi*, *Vanitas vanitatis*, *Socjalizm*, [*Do Stanisławy Hornowskiej*], *Początek broszury politycznej* i innych. Recytacje przeplatane były utworami Chopina w interpretacji Barbary Iwanejko.

Dnia 23 września, w niedzielę, o godzinie 18 w kościele św. Krzyża w Krakowie została odprawiona msza św. w intencji Cypriana Norwida. Po zakończeniu nabożeństwa został odczytany tekst przemówienia Ojca Świętego z 1 lipca 2001 r. z okazji spotkania z delegacją Instytutu Dziedzictwa Narodowego, przybyłą do Watykanu z urną zawierającą ziemię z grobu Cypriana Norwida w Montmorency. Następnie zgromadzeni wysłuchali recytacji utworów Norwida w wykonaniu aktorów krakowskich: Marii Przybylskiej, Tadeusza Jurasza, Tadeusza Szybowskiego, Jana Adamskiego. Partie śpiewane wykonali Magdalena Szewczyk-Abramowicz oraz Piotr Szewczyk.

Renata Gadamska-Serafin

NORWID W PUŁTUSKU

Dnia 27 września odbyła się w Pułtusku konferencja norwidowska pt. „Cyprian Kamil Norwid z perspektywy XXI wieku”. Organizatorem konferencji były trzy instytucje: Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki. Konferencja była istotnym przedsięwzięciem Mazowieckich Dni Norwidowskich, rozpoczętych uroczystą inauguracją w Bibliotece Narodowej w dniu 27 lutego oraz otwarciem wystawy *Cyprian Kamil Norwid – autografy, rysunki, grafiki*¹. Po konferencji odbyła się w salach WSH uroczystość rozstrzygnięcia Międzynarodowego Konkursu Poetyckiego im. Cypriana K. Norwida, organizowanego pod patronatem Polskiego Komitetu ds. UNESCO.

Na sesji ogłoszono osiem referatów.

Wyżej podpisany w wystąpieniu otwierającym konferencję przedstawił referat pt. „Norwidowska wizja patriotyzmu polskiego (ze szczególnym uwzględnieniem *Promethidiona*)”. Nawiązując do Norwidowskiego przekonania o duchowo-materialnej strukturze świata, autor stwierdził, iż w rozważaniach poety o modelu patriotyzmu słowem-kluczem okazała się „praca” („roboty”, „trud”). Praca pojmowana jako wysiłek intelektualny uprzedzający działanie, jako budowanie przez ludzi pióra i intelektu

¹ Por. *Przedsięwzięcia Norwidowskie pod auspicjami samorządu Województwa Mazowieckiego*, „Poezja Dzisiaj” 2001 nr 19/20 s. 9-10.